

KOMUNZTADURA BIKOITZA ETA LEKUALDATZEA

Beatriz Fernández
EHU/UPV-LEHIA

0. Atarian*

Euskaraz, ergatibo, datibo eta absolutibo argumentuek pertsona komunztadura marka bana erakutsi ohi dute laguntzailean. Zenbait hizkeratan, alabaina, argumentu bakar bati bi pertsona komunztadura marka ezartzen zaizkio. Hala, ergatibo argumentuak bi komunztadura marka erakusten ditu (i.) *Zuk niri sagarra eman zenidazun* perpausean, bata absolutibo komunztadurako *z-* marka eta *-zu* ergatibokoa bestea. Deritzagun honi *Ergatibo Bikoitza*. Honelakoxea da, era berean, Sarako hizkerako (ii.) *Nik zuri sagarrak eman zauzkitzut* perpausearena, datibo argumentuak absolutibo komunztadurako *z-* markaz gain, datiboko *-tzu* ere erakusten duelako. *Datibo Bikoitza* deituko diogu bigarren honi (Fernández & Ezeizabarrena 2001).

Goiko (i.) eta (ii.) adibideak, Ergatiboaren Lekualdatze egituradun (iii.) *Zuk niri sagarra eman zenidan* (Laka 1988) eta Datiboaren Lekualdatzedun (ii.) *Nik zuri sagarra eman zaitut* (Fernández 2001) perpausekin gonbara daitezke, hurrenez hurren. Lehen biak, Ergatibo Bikoitza (i.) eta Datibo Bikoitza (ii.) alegia, *Komunztadura Bikoitzak* izateaz gain, *komunztadura bitxikoak* (Hale 1996, 1998, 2001) ere badira, hein batean, ergatibo eta datibo argumentuei ohikoa zaien ergatibo edota datibo komunztaduraz gain, erakusten duten absolutibo komunztadura bitxia zaielako. Azken bi adibideak, Ergatiboaren Lekualdatzeduna (iii.) eta Datiboaren Lekualdatzeduna (iv), berriz, komunztadura bitxikoak izanik ere, komunztadura murriztukoak dira, komunztadura *bikoiztu* egin beharrea, murriztu egiten dutelako —ergatibo komunztadura desagertuz (iii.) perpausean eta datibo komunztadura (iv.) perpausean. Honela aztertuz, txanpon beraren bi aldeak dirudite Komunztadura Bikoitzak eta Lekualdatzeak.

Artikulu honetan, Komunztadura Bikoitzak deskribatu eta Ergatiboaren eta Datiboaren Lekualdatzeekin konparatuko ditut, beraien azterbide orokorra proposatuz. Ondokoak dira lana osatzen duten atalak: 1. atalean, Ergatibo Bikoitza deskribatuko dut

---

* Lan hau ez nukkeen idazterik izango alde aurretik Ergatiboaren Lekualdatze eta Datiboaren Lekualdatzeari buruzko gogoetarik egin ez banu. Gogoeta horretan bereziki argigarriak izan dira Pablo Albizuren iritzi eta iruzkinak. Bihoakio nire esker ona iradokizun guztiengatik.

Lana Euskal Herriko Unibertsitatearen 1/UPV/EHU 00027.130-HA-8093/2000 eta 9/UPV00027.130-13587/2001, eta Eusko Jaurlaritzaren PI-1999-18 ikerkuntza proiektuen babesean egin da.

eta Ergatiboaren Lekualdatzearekin alderatuko dut; 2. atalean, Datibo Bikoitza erabiliko dut aztergai eta Datiboaren Lekualdatzearekin konparatuko dut; 3. atalean, Komuntadura Bikoitza eta Lekualdatzeaz hausnartuko dut orokorki; 4. atalean, Komuntadura Bikoitzerako azterbide teorikoa proposatuko dut, eta 5. eta azken atalak bilduko ditu ondorio nagusiak.

1. Ergatibo Bikoitza eta Ergatiboaren Lekualdatzea

Euskaraz, ergatibo (ERG),¹ datibo (DAT) eta absolutibo (ABS) argumentuek pertsona komuntadura marka bana erakutsi ohi dute laguntzailean. Zenbait hizkeratan, alabaina, argumentu bakar bati bi pertsona komuntadura marka ezartzen zaizkio, (1a)ko adibidean erakusten den modura.

(1) a.	Zu-k	ni-ri	sagarra-Ø	eman	z-en-i-da-zu-n
	Zu-ERG	ni-DAT	sagar (ABS)	eman	2A _E -bok-(erroa)-DM-1D-2E-IRGN
b.	Zu-k	ni-ri	sagarra-Ø	eman	z-en-i-da-n
	Zu-ERG	ni-DAT	sagar (ABS)	eman	2A _E -bok-(erroa)-DM-1D-IRGN

Goiko (1a)ko perpausuan, *zuk* ERG argumentuak bi pertsona komuntadura marka erakusten ditu laguntzailean, bata *z-* A(absolutibo)-komuntadurakoa eta bestea *-zu* E(ergatibo)-komuntadurakoa. (1b)ko perpausuan, berriz, *zuk* ERG argumentu berak pertsona komuntadura marka bakarra erakusten du, A-komuntadurako *z-* alegia. Goiko perpausuko (1a) egiturari *Ergatibo Bikoitza* deituko diot lanean zehar; (1b)koari, berriz, Ergatiboaren Lekualdatzea (Laka 1988), literaturan ohi den bezala —ikus baita Trask 1979, Ortiz de Urbina 1989, Fernández 1997, Albizu & Eguren 2000.

Ez da zorizkoa (1a) perpausa (1b)koaren aldean jarri izana, Ergatibo Bikoitza inon izatekotan, Ergatiboaren Lekualdatzea azaltzen den baldintza bertsuetan gertatzen baita, alegia: a) ABS argumentuak hirugarren pertsona izan behar duen bitartean, b) ERG argumentuak lehen edo bigarren pertsona izan behar duela, eta aldiak, bere aldetik, d) iragana edo alegiazkoa.

Hiru baldintza hauek betetzen dira gutxienez, Pasai Donibaneako hizkeran aurki daitzkeen Ergatibo Bikoitzetan. Irakurleak Agirretxe, Lersundi & Olaetxearen (1998)² corpusera jo beharko du datuak xehetasun osoz ezagutu nahi baditu, lan horretako datuez baliatuko bainaiz fenomenoaren adierazgarri gisa. Bitartean, eranskinetako 2 eta 3 tauletara jo dezake hizkera honetako daturik esanguratsuenak ikustearren (lan beretik jaso eta egokiturik).

¹ Ondoko laburdura hauek erabiliko ditut lanean zehar: A=absolutibo (komuntadura); A_D=datibo argumentuarekiko absolutibo-komuntadura; A_E=ergatibo argumentuarekiko absolutibo-komuntadura; ABS= absolutibo (kasua); AURR=aurrizkia; DAT=datibo (kasua); DL=Datiboaren Lekualdatzea; DM=datorasunaren markatzailea; E=ergatibo (komuntadura); EL=Ergatiboaren Lekualdatzea; ERG=ergatibo (kasua); IRGN=iragana; p=plurala; bok= *-a-*, *-e-*, *-en-* hizkiak adierazteko.

² Eskerrak eman nahi dizkiot Pasaiaiko Udaleko Euskara Zerbitzuari Agirretxe, Lersundi & Olaetxea 1998 lana musutruk bidaltzeagatik.

Hizkerari dagokionean, Pasai Donibanekoak nahikoa sistematikoki erakusten du fenomenoak. Hala diote corpusaren autoreek beraiek pertsona eta numero komunztadura aztergai darabiltenean, alegia, pertsona marka errepikatzen joera handia dagoela Pasai Donibanen (Agirretxe, Lersundi & Olaetxea 1998: 126).³

Autoreon datuei erreparatu berretsiko du irakurleak gorago esan dudana, hau da, Ergatibo Bikoitza Ergatiboaren Lekualdatzea betetzen den baldintza bertuetan gertatzen dela, eta bere ordean ageri ez den kasuetan, berarekin batera ageri dela. Esaterako, (1a)ko *zenidazun* horren parekoa da hizkera honetako *seniasun* bera, Ergatiboaren Lekualdatzeko lagunik ez duena; baita *seniyosun* ere, Ergatiboaren Lekualdatzeko *seniyon*-ekin batera jaso dutena;⁴ *geniyogun* zein *geniyon*; *genisugun* zein *genisun*, eta abar.

Ez dirudi, nolana ere, Ergatibo Bikoitza Ergatiboaren Lekualdatzea bezain orokorra denik —ez da, jakina, bera bezain orokor euskararen hizkeretan— ez eta honelakoxe formak onargarri diren hizkeretan ere, Pasai Donibanekoan kasurako, banaketa berbera duenik: Ergatibo Bikoitzerako, bai baitirudi ERG argumentuak pluralekoa izan behar duela. Hala (2)ko perpausa ezgramatikaltzat jo liteke (2b)ko perpausaren parean.

(2) a.	*Ni-k	zu-ri	sagarra-Ø	eman	n-i-zu-da-n ⁵	
	Ni-ERG	zu-DAT	sagar (ABS)	eman	1A _E -(erroa)-DM-2D-1E-IRGN	
	b.	Ni-k	zu-ri	sagarra-Ø	eman	n-i-zu-n
		Ni-ERG	zu-DAT	sagar (ABS)	eman	1A _E -(erroa)-DM-2D-IRGN

Gorago aipatu ditudan Pasai Donibaneko hizkerako *seniasun* eta abar, hiru komunztaduradunak direla ohartuko zen irakurlea. Ergatibo Bikoitza ez da, horregatik, nahitaez gertatzen hiru komunztaduradun adizkietan. Hala, badira Ergatibo Bikoitzak bi komunztaduradun, hau da, A- eta E-komunztaduradun adizkien artean ere. Hona hemen hizkera bereko zenbait, dagokien Ergatibo Lekualdatzeko formarekin batera: *genitugun* vs. *genitun*, *senitusun* vs. *senitun*, *senitusuten* vs. *senitusten*, pluraleko ABSdunak denak. Paradjikoki, honelako singularreko kideak ez dira aurkitzen hizkera berean —*genugun; *senusun; *senusuten— eta beraien ordean, Ergatiboaren Lekualdatzeko adizkiak dira jasotzen diren bakarrak —*genu(e)n*, *senu(e)n* eta *senuten*, hurrenez hurren. Aldiz, pluraleko ABSdunak ez badira ere, *senekasun* edota *senekasuten* bezalako Ergatibo Bikoitzak aurki daitezke aditz trinkoekin.

Ildo honetan, zaila da azaltzea zergatik aurki daitekeen *genisugun* eta ez *nisudan, edota zergatik *genitugun* eta ez *genugun. *Genisugun*/*nisudan pareari dagokionean, pentsa liteke Ergatibo Bikoitza pluraleko ERG argumentuekin baino ez dela gertatzen,

³ Hortik aparte, Ergatibo Bikoitza gain, *Kostaldeko Solezismoa* (Lafitte 1987) ere gertatzen den hizkera bateko datuak aztertu nahi izan ditut —ikus 2. atala—, itxuraz lokabeak diren bi fenomenoak sistema berean nola itxuratzen diren ikustearren. Honi buruz, lan sistematikoa egin beharko litzateke hizkeraz hizkera ezer argitzeko.

⁴ *Seniasun* laguntzailearen ondoan *senian* modukorik jasotzen ez badute ere, *siasun* Ergatiboaren Lekualdatzerik gabeko forma biltzen dute autoreek.

⁵ Alde batera utziko dut *hi* singularreko bigarren pertsona.

baina orduan nekez azal liteke zergatik ez *genugun. ERG argumentuak plurala izateaz gain, ABSk ere plurala izan behar duela esan liteke *genitugun* ontzat hartu eta *genugun xokoratzearren, baina nahi gabe, hasierako *genisugun* edota *senekasun* bazterrean utziko genituzke horrela.

Datuek nahi genukeen baino heterogeneotasun haundiagoa islatzen dute, baina ez dugu horregatik bertan behera utzi nahi izan aztergaia ez eta bere azalpena izan litekeena ere. Irakurleak gogoan izan behar du Ergatibo Bikoitzak Ergatiboaren Lekualdatzearekin duen harreman estua, bere garrantziaz ohartu eta, arazoak arazo, konparazioa zilegi dela berresteko. Hala, hauek lanaren hastapenak baino ez badira ere, kontuan hartu behar dira Ergatibo Bikoitzaren bi ezaugarri nagusiak: a) *komunztadura bitxia* batetik (Hale 1996, 1998, 2001), ERG argumentuari ezartzen zaion A-komunztadura marka bitxia zaiolako, eta b) *komunztadura bikoitza*, bat gabe, bi direlako ERG argumentuari ezartzen zaizkion komunztadura markak.

Ergatiboaren Lekualdatzeak, bere aldetik, ezaugarri komun bat du Ergatibo Bikoitzarekin, komunztadura bitxia alegia, goiko arrazoi berarengatik, eta kontrako beste ezaugarri bat, komunztadura murritzarena, komunztadura bikoitzu beharrean, murritzu egiten delako, E-komunztadura markak desagertuz. Honela definiturik, enbor bereko bi abar dirudite fenomeno biek, eta hortik datorkigu biak harremanetan aztertu nahi izatea.

Salbuespenak albuespen —Albizu & Eguren 2000, Fernández & Albizu 2000 edota Fernández & Ezeizabarrena 2001, besteak beste—, nekez aurkitzen da fenomeno honen aipamenik gramatikagintzan, ziurrenik, fenomeno dialektal hutsa edo agian azalpen teorikorako ondorioz gabea iritzi diotelako gramatikalariek. Fenomenoak, alabaina, ondorio teoriko interesgarriak ditu, geroago erakutsiko dudana bezala (3. eta 4. atalak).

2. Datibo Bikoitza eta Datiboaren Lekualdatzea

ERG argumentuak bi komunztadura marka erakus ditzakeela ikusi ondoren, burura datorkigun hurrengo galdera da ea ba ote dagoen komunztadura bikoitz dezakeen beste argumenturik. Galdera honi erantzun enpirikoa aurki dakioke Fernández & Ezeizabarrenaren (2001) lanean, *Datiboaren Lekualdatzea* aztertu dutenean. Irakurleak lan honetara zein Fernándezenera (2001) jo dezake fenomenoaren nondik norakoak ezagutzearren. Oraingo honetan diogun bakarrik Datiboaren Lekualdatzea dela Kostaldeko Solezismoa (Lafitte 1987) deitu izan dena gramatikaren ikuspuntutik berrinterpretatzeko modu bat. (3a)n dugu Datiboaren Lekualdatzea islatzen duen perpausa, Sarako hizkeratik jaso; (3b)n, berriz, berari dagokion perpaus kanoikoa.

(3) a.	Ni-k	zu-ri	sagarra-Ø	eman	z-a-it-u-t
	Ni-ERG	zu-DAT	sagar (ABS)	eman	2A _D -bok-ap-erroa-1E
	b.	Ni-k	zu-ri	sagarra-Ø	d-a-u-tzu-t
		Ni-ERG	zu-DAT	sagar (ABS)	AURR-bok-erroa-2D-1E

(3a)ko perpausean, *zuri* DAT argumentuak ezohiko A-pertsona komunztadura erakusten du *zaitut* laguntzailean *z-* pertsona markaren bitartez; ez, ordea, (3b)n, non ohikoa zaion *-tzu* D-pertsona komunztadura markaz ageri den.⁶

Ikus ditzagun orain (4)ko bi perpausak, pluraleko ABS argumentudunak biak. Gogoan izan, ABS argumentua pluralekoa denean, A-komunztadura pertsona eta numeroan bereizten dela DAT eta ABS argumentuen artean, hurrenez hurren.

(4) a.	Ni-k	zu-ri	sagarrak-Ø	eman	<i>z-a-u-zki-tzu-t</i>
	Ni-ERG	zu-DAT	sagar-p (ABS)	eman	2A_D -bok-erroa-Ap-2D-1E
b.	Ni-k	zu-ri	sagarrak-Ø	eman	<i>d-a-u-zki-tzu-t</i>
	Ni-ERG	zu-DAT	sagar-p (ABS)	eman	AURR-bok-erroa-Ap-2D-1E

(4a)ko perpausean, DAT argumentuari, bat gabe, bi pertsona komunztadura marka ezartzen zaizkio: bata A-pertsona komunztadurako *z-* marka, eta D-pertsona komunztadurako *-tzu* marka bestea. Hau da, laguntzaileak bi pertsona markaz egiten du komunztadura DAT argumentuarekin. *Datibo Bikoitza* deritzate honi Fernández & Ezeizabarrenak (2001).

Printzipio teoriko hutsez sor litezke honelakoxe formak.⁷ Esan nahi baita, Ergatiboaren Lekualdatzea gertatzen den zenbait hizkeratan, bederen, Ergatibo Bikoitzik aurki badaiteke, Datiboaren Lekualdatzea —Fernández 2001 eta Fernández & Ezeizabarrena 2001— gertatzen den hizkeretan, litekeena da Datibo Bikoitza ere aurkitzea.

Era berean, hiru badira euskaraz komunztadura egiten duten argumentuak, hau da, ERG, DAT eta ABS argumentuak, eta Ergatibo Bikoitzaren definizioaren arabera, ERG argumentuak komunztadura bikoitzeaz gain, komunztadura bitxia erakusten baldin badu, orduan litekeena da DAT argumentuak ere komunztadura bikoitzu eta komunztadura bitxia erakustea.⁸

Nolanahi ere, teorikoki gerta litekeena enpirikoki oso mugaturik ageri dela dirudi Datiboaren Lekualdatzea gertatzen den hizkeretan. Izan ere, Sarako gramatikan, ABS argumentua pluralekoa denean soilik aurkitzen dugu Datibo Bikoitza, (4a) perpausean

⁶ Fernándezek (2001) eta Fernández & Ezeizabarrenak (2001) Datiboaren Lekualdatzeari buruz idatzitako bi lanetan, predikatu iragankorreko perpausak bakarrik erabili dituzte aztergai, Lekeitioko eta Sarako hizkeretan ez delako fenomenoaren predikatu iragangaitzeko perpausetan islatzen. Ez da hori, nolana ere, hizkera guztietan gertatzen. Izan ere, Hondarrabiko hizkeran, predikatu iragankorreko perpausetan (i.) ez, ee, predikatu iragangaitzeko perpausetan (ii.) ere gertatzen da Kostaldeko Solezismoa:

i.	Har-k	ni-ri	sagarra-Ø	eman	<i>n-a-u</i>
	Hura-ERG	ni-DAT	sagar (ABS)	eman	1A_D -bok-erroa-(3E)
ii.	Ni-ri	sagarra-Ø	gustatu	<i>n-a-u</i>	
	ni-DAT	sagar (ABS)	gustatu	1A_D -bok-erroa-(3E)	

Extaburu «Kamifiazpi» 1981, Letamendia & Sagarzazu 1992 eta Sagarzazu 1994 lanetara jo daiteke fenomenoak hizkera honetan dituen ezaugarriak ezagutu nahi badira. Arretaz aztertu beharreko formak dirudite hauek ere.

⁷ Neronek ez oso aspaldi kontrakoa uste nuen arren (Fernández 2001: 10. oin-oharra).

⁸ Arrazoi berberengatik, ez dirudi absolutibo bikoitzik egon daitekeenik, ez eta absolutiboaren lekualdatzerik ere. Gogoan izan definizioan bertan genionez, komunztadura bikoitzen duen argumentuak komunztadura bitxia ere erakutsi behar duela, eta A-komunztadura bitxia dela ERG eta DAT argumentuentzat, ez, ostera, ABSrentzat.

esaterako,⁹ eta pluraleko bigarren pertsonako DAT argumentuekin baino ez. Lapurteraren gainerako hizkeretan ere mugari berak dituela pentsa daiteke Irizarren (1997) corpusari begiratuaz. Horregatik, euskararen datuak ikusiaz oso muga hertsia dituen aukera teorikotzat hartu beharko genuke Datibo Bikoitza. Itzuliko naiz honetara 4. atalean.

Iruzkin batez amaituko dut orain, Datibo Bikoitza bereiziz gramatikalariekin lanetan aurkitu ditudan bestelako forma itxuraz bikoitzetatik. Oyharçabalek (1993: 96, 10 oinoharra) dioenez, zubereraz, D-markak bikoitz daitezke *z-i-ta-zu*-ren ordezkotzat *z-i-TA-DA-zü-t* adizkian adibidez. Honelakoetan, D-marka errepikatzen, edo nahi bada, *bikoitzen* dela dirudi. Azkaratek & Altunak (2001: 138) Leizarragaren *caitadan* forma ere jasotzen dute, D-komunztadura bi bider adierazten dutela esanez.

Forma hauek ere Datibo Bikoitzat jo litezke, deituraz bederen, berez bi D-komunztadura marka ageri baitira bertan, baina ez dute Lekualdatzearekin zerikusirik, bi komunztadura marketako bat ez baita A-komunztadurarena,¹⁰ eta ez dute, hortaz, ondorio teorikorik fenomeno honi dagokionean.

3. Komunztadura Bikoitza eta Lekualdatzea

Goiko 1. eta 2. ataletan, Ergatibo Bikoitza eta Datibo Bikoitza izan ditut hizpide. Biak uztartu nahi nituzke orain *Komunztadura Bikoitzaz* hitz eginez, bietan ezaugarri berberak ditugula esan baitaiteke: a) komunztadura bitxia batetik, bai ERG bai DAT argumentuari, Ergatibo eta Datibo Bikoitzean, hurrenez hurren, ezartzen zaien A-komunztadura marka bitxia baitzaie, eta b) komunztadura bikoitza, bat gabe, bi komunztadura marka ezartzen baitzaizkio argumentuetako bati —ERG argumentuari Ergatibo Bikoitzean eta DAT argumentuari Datibo Bikoitzean.

Eta urrats bat eginez, txanpon beraren *león/castillo* dirudite Komunztadura Bikoitzak eta Lekualdatzeak, biek komunztadura bitxia baitute amankomunean, eta batzuk komunztadura bikoitzen duen bitartean, besteak, aldiz, murriztu egiten baitu. Gainera, Komunztadura Bikoitzak Lekualdatzearen baldintza sintaktiko berberak betetzen ditu, alegia: a) ABS argumentua hirugarren pertsonakoa izatea, eta b) ABSz gorako argumentuak, alegia, DAT eta ERG, lehen edota bigarren pertsonakoak izatea (Fernández & Ezeizabarrena 2001).

Bi baldintza hauek pentsaraz diezagukete, hirugarren pertsonako argumentuak, lehen edota bigarren pertsonakoak ez bezala, nolabait defektiboak direla komunztadurari begira, edo beste modu batera esanda, ez dutela [pertsona] tasuna burutzen. Hori dela eta, ez dira gai V aditz buruaren [pertsona] tasuna zilegiztatzeako. Gogoan izan, euskaraz V aditz buruaren [φ] tasunak nahitaezkotzat jo daitezkeela —Fernández 1997, 1999, 2001 edota Fernández & Albizu 2000, besteren artean— *Nahitaezko Kasuaren Parametroaz* hizkuntza ergatiboetan Vren kasua, ABS alegia nahitaezkotzat jo den bezala (Chomsky 1993, Bobaljik 1993).

⁹ Kontuan izan, halaber, Ergatibo Bikoitzak beti duela Ergatiboaren Lekualdatzeko ordezkotzat forma bat hizkera berean ala beste hizkera batean. Aldiz, (4a)ko Datibo bikoitzeko *zauzkizut*-en ordezkotzat, ez dago *zauzkit bezalako adizkirik, ez eta, alderantziz, *gaituzki*-ren ordezkotzat *gaituzkigu adizkirik ere.

¹⁰ Itxuraz berdinxegoa dirudi Trasken (1981) aipatzen duen Milafrangako *eman arazi nautak*, Fernández & Ezeizabarrenak (2001) esan duten bezala. *Nautak* laguntzaileak bi komunztadura marka erakusten ditu, bata A-komunztadurarena eta D-komunztadurarena bestea, eta ez bi D-komunztadura marka, Oyharçabalek aipatzen duenak bezala.

Hortaz, ABS argumentuak ase ezin dezakeen V aditz buruaren [pertsona] tasuna ABSz gorako beste argumentu batek, hots, lehen edota bigarren pertsonako ERG edo DAT argumentuak ase beharko du *Azken Baliapide* operazioaren bitartez. Eta diodan hau Komuntadura Bikoitzean nahiz Lekualdatzean gertatzen dela dirudi. Hurrengo atalean § 4 garatuko dugu oraindik azalpen formalaren hasiera baino ez dena. Bertan erakutsiko dugu, era berean, zertan bereizten diren bi fenomenoak.

Lerro hauetan ikusi dugunez, Komuntadura Bikoitzak izan dezakeen interes teori-koa Lekualdatzearekiko harremanetatik dator kio gehien bat. Badira, nolana ere, Komuntadura Bikoitzari esker, komuntaduraz eta kasuaz oro har atera daitezkeen beste-lako ondorioak, laburbildurik emango ditudanak ondoren.

- 1) Hiru komuntadura baino ez. Komuntadura Bikoitzak zeharka erakusten digu euskal laguntzaileak gehienez ere hiru komuntadura marka erakus ditzakeela, alegia, A-, D- eta E-komuntadurarenak. Begi-bistakoa dirudiena berrets daiteke Komuntadura Bikoitza aztertzen dugunean ere: ERG argumentuak komuntadura bikoiztuz gero, laguntzaile berean DAT argumentuak komuntadura bikoizterik ez duelako, edota alderantziz, DAT argumentuak komuntadura bikoiztuz gero, ERG argumentuak komuntadura bikoizterik ez duelako.¹¹ Hala, ez dago lau komuntaduradun adizkirik.
- 2) Hiru komuntaduraren alde. Komuntadura Bikoitza, bestalde, hiru komuntaduraren aldeko ebidentzia empirikoa ere bada.¹² Argi dago (1a)ko *zenidazun* bezalako laguntzaileetan, hiru komuntadura horietatik bi argumentu bakarrari dagozkiola, eta A-rena berez ez dagokiola ABS argumentuari, ERGri baino. Nolanahi ere, ezin uka daiteke hiru komuntadurako laguntzaileak direnik, ez eta hiru komuntadurakoak izan arren, objektu gunean A-komuntadura erakusten dutenik ere.¹³
- 3) A-komuntadura nahitaezko. Komuntadura Bikoitzak erakusten du, halaber, bikoizketaren oinarria beti dela A-komuntadura, hau da, komuntadura bikoiztekotan, bietako bat A-rena dela nahitaez. Ildo honetan, badirudi Komuntadura Bikoitza nahiz Lekualdatzea, A-komuntadura nolabait zilegiztatzeko erabil daitezkeen estrategietatik sortzen direla.
- 4) Komuntadura bikoiz daiteke; kasua, berriz, ez. Komuntadura Bikoitzak, azkenik, berebiziko garrantzia duen beste ondorio teoriko bat dakar. Izan ere, argumentu batek komuntadura bikoitz dezakeen arren, ez du, ordea, kasua bikoizterik. Edo bestela esanda, bi komuntaduradun argumentuak aurki badaitezke ere, ez dago bi kasu izan dezakeen argumenturik. Kontuan izan, gainera, argumentuetako batek bi komuntadura marka izateko, perpauseko beste batek komuntadurarik gabe agertu behar duela, eta hirugarren pertsonako argumentuak dira, itxura denez, pertsona komuntadurarik gabe ager daitezkeen bakarrak. Aldiz, argumentuek kasua izan behar dute ezinbestean, hirugarren pertsonakoak izan zein ez.

¹¹ Berdin esan daiteke Ergatiboaren eta Datiboaren Lekualdatzeaz ere, sistema berean bateragarriak diren arren, Pasai Donibaneko hizkeran kasurako, ez baitira inoiz bateragarri laguntzaile berean.

¹² Besterik da gero hiru komuntadurak nola interpretatzen diren ikuspuntu teoriko batetik.

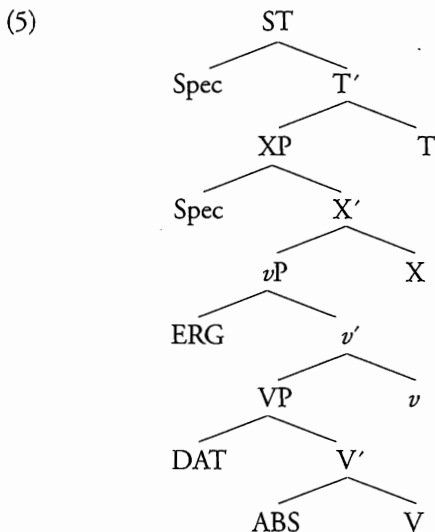
¹³ Ez dakit Komuntadura Bikoitzak ondorioz izan dezakeen *Pertsona Kasuaren Mugari* (Bonet 1994) dagokionean. Fenomeno honetaz, ikus baita Albizu 1997a, 1997b eta Ormazabal & Romero 1998, 2001.

4. Komunztadura Bikoitza: ϕ -tasunak birritan erkatzen direnean

Honaino egin dugun bidean, Komunztadura Bikoitzak deskribatu egin ditugu 1. eta 2. ataletan, eta azalpen teorikoaren hastapenak ezarri ditugu 3. atalean; hemendik aurrerakoan, fenomenoari eman dakioken azterbide teorikoa garatzen saiatuko naiz.

Intuitiboki, argumentu batek bi pertsona komunztadura marka erakusten baditu, litekeena da argumentu horrek bi bururekin izatea [ϕ]-erkaketa harremanak, hau da, argumentu berak ϕ -tasunak birritan erkatzea (Fernández & Albizu 2000, Fernández 2001). Bi buru horietatik bat ohikoa izango da argumentuarentzat [ϕ]-erkaketa harremanetan, eta komunztadura kanonikoa erkatuko du berarekin; bestea, berriz, ezohikoa, komunztadura bitxia sortaraziko duena (Fernández 2001, Fernández & Ezeizabarrena 2001).

Jo dezagun honelaxe (5)-en irudika daitekeela predikatu iragankorreko perpausa. Egitasmo Minimalistaren proposamenari (Chomsky 1995) jarraituko diot horretarako. ERG argumentua Spec-*v*P gunean sortzen dela onetsiko dut, DAT Spec-VP gunean eta ABS argumentua, berriz, Vren osagarri gunean. Bestalde, DAT egiturazko kasutzat hartuko dut, hau da, Spec-buru harremanean eta ez buruz buru zilegiztatu beharreko kasutzat. Spec-XP deituko diot DAT erkatzeko guneari, X burua zein den argitu gabe, ez baitut oraingo honetan DAT argumentuarekiko beste inplikazio teorikorik nahi. Irakurleak beste lan batzuetara jo beharko du DAT sintagmen inguruko eztabaidarako —ikus besteak beste, Ormazabal & Romero 1998, Ormazabal 2000, Albizu 2001 edota Elordieta 2001.

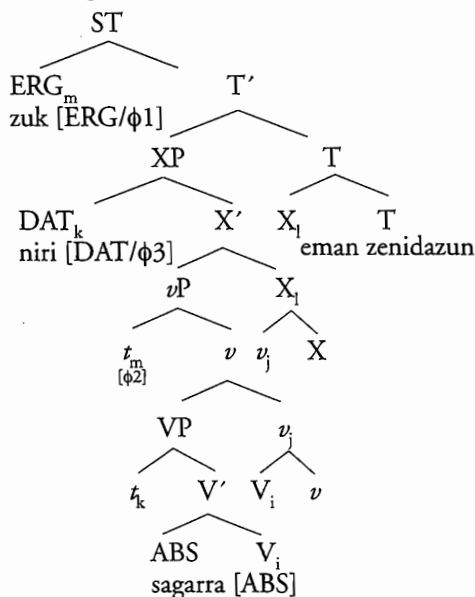
Teorikoki, argumentuak buru bakar batekiko harremanean eta gune berean erkatzen ditu bere kasua eta ϕ -tasunak: ERG argumentuak Trekin ERG eta ϕ 1-tasunak Spec-TP gunean, eta ABS argumentuak Vrekin ABS eta ϕ 2-tasunak jatorrizko gunean. DAT argumentuak, bere aldetik, Xrekin DAT eta ϕ 3-tasunak zilegiztatzen ditu Spec-XP gunean. Aldiz, argumentu batek bi bururekin baditu [ϕ] harremanak, orduan Komunztadura Bikoitza sortzen da (Fernández & Albizu 2000). Ergatibo Bikoitzean, Vrekin nahiz Trekin

ditu [ϕ] harremanak ERG argumentuak; Datibo bikoitzean, berriz, Vrekin nahiz Xrekin DAT argumentuak. Hala, (6a)ko perpausa —(1a)ko bera— (6b)n bezala azter daiteke.

(6) a. Zuk niri sagarra eman zenidazun

b.

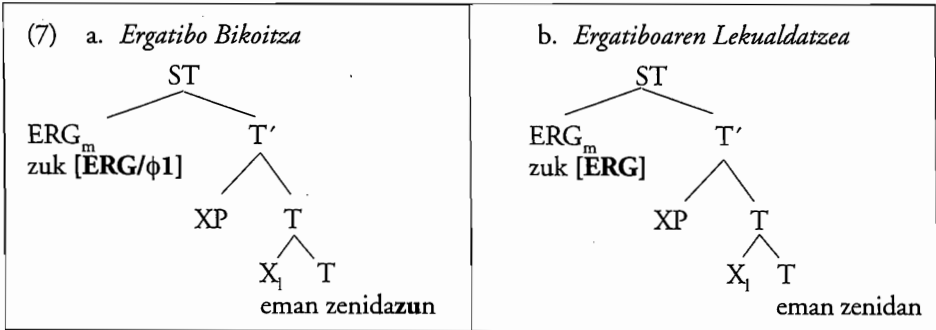

(6b)n, ABS argumentuak Vren [kasua] erkatzen du *in situ*, eta ERG argumentuak, berriz, Vren tasuna, *z*- pertsona komunztadura markaz azalerazten dena. Honela, Vren [kasua] eta [ϕ]-tasunen erkabidea erdibitu egiten da ABS eta ERG argumentuen artean. Gogoratu hirugarren pertsonako ABS argumentua ez dela gai Vren [pertsona] erkatzeko, eta bere ordez, lehen/bigarren pertsonako ERG argumentuak erkatzen duela, behin V *v* txikiari adjuntatu ondoren. Nolanahi ere, ERG argumentuak Spec-TP gunea iritsi behar du [kasua] erkatzeko.

Ergatibo Bikoitzaren eratorpenak honaino ez du ezberdintasunik Ergatiboaren Lekualdatzearekiko. Izan ere, bien arteko ezberdintasun bakarra ERG argumentuak Spec-TP gunean [kasua] tasunaz gain, erkatzen duen bigarren [pertsona] tasunean datza, *-zu* pertsona komunztadura markak islatzen duen horretan alegia. Ergatiboa Bikoitzean (7a), ERG argumentuak [kasua] nahiz [ϕ]₁ tasuna erkatzen du Spec-TP gunean; Ergatiboaren Lekualdatzean (7b), berriz, [kasua] baino ez.

Kontuan izan behar du irakurleak Vren [ϕ]-tasunak interpretagaitzak direla, eta horregatik ezinbestean desagertu behar direla erkaketaren ondorioz. Aldiz, argumentuen [ϕ]-tasunak interpretagarriak dira, eta eratorpenean behin erkatu arren, bigarrenez ere erka daitezke, desagertu egiten ez direlako.¹⁴ Honela uler daiteke, hain zuzen ere, ERG argumentu berak bere [ϕ] tasunak Vrekin nahiz Trekin erkatu ahal izatea, Komunztadura Bikoitza erakutsiz. Oso bestela, [kasua] ezin daiteke behin baino erkatu, interpre-

¹⁴ Pablo Albizu adiskideari zor diot iruzkin hau.

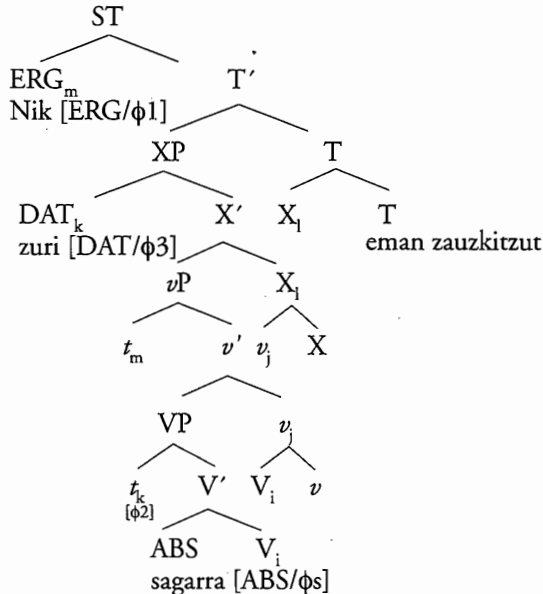

tagaitza baita argumentuan ere. Ondorioz, argumentu berak bi bururekin izan ditzake [φ]-erkaketa harremanak, baina buru bakar batekin baino ezin dezake kasua erka.

Ezberdintasunak ezberdintasun, azterbidearen oinarriak berberak dira baita Datibo Bikoitzerako ere, oraingo honetan, Vren [kasua] eta [φ]-tasunak ABS eta DAT argumentuen artean erdibitzen badira ere. DAT argumentuak *in situ* erkatzen du Vren [pertsona] tasuna eta Spec-XPraiko mugimenduan DAT kasua nahiz Xren [pertsona] tasuna, bi komunztadura markak azaleraziz. (8b)ko azterbidea (8a)ko perpausari dagokio —(4a)ko bera. DAT argumentuak Spec-XPn [pertsona] tasunik erkatu ezean, Datiboaren Lekualdatzea izango genuke.

(8) a. Nik zuri sagarrak eman zauzkitzut

b.

Laburbilduz, Komunztadura Bikoitzean argumentu batek bi bururekin ditu [φ]-erkaketa harremanak, batetik ezohikoa zaion buruarekin komunztadura bitxia agerraraziz, bestetik ohikoa zaion buruarekin komunztadura kanonikoa erakutsiz.

5. Ondorioak

Lan honetan erakutsi dudanez, oso harreman estua du Komuntzadura Bikoitza Le-kualdatzearekin. Deskribapen mailako antzekotasunak ezin ukatzuzkoak badira, oinarri teoriko berberak erabil daitezke bi fenomenoak azaltzeko.

Aipamenak

- Albizu, P., 1997a, "Generalized Person-Case Constraint: A Case for a Syntax-Driven Inflectional Morphology". In A. Mendikoetxea & M. Uribe-Etxebarria (arg.), *Theoretical issues on the Morphology-Syntax Interface*. ASJU Gehigarriak XL. Donostia: Gipuzkoako Foru Aldundia. 1-34.
- , 1997b, *The Syntax of Person Agreement*. Doktorego tesia, USC, Los Angeles.
- , 2001, "Datibo sintagmen izaera sintaktikoaren inguruan: eztabaidarako oinarritzko zenbait datu", In Fernández & Albizu (arg.), 49-69.
- , & L. Eguren, 2000, "Ergative Displacement in Basque". In W. U. Drexler & alii (arg.), *Morphological Analysis in Comparison*, Current Issues in Linguistic Theory 201, Amsterdam-Philadelphia: John Benjamins. 1-25.
- Agirretxe, J. L., M. Lersundi & O. Olaetxea, 1998, *Pasaiaiko hizkera*. Pasaia: Pasaiaiko Udala.
- Bobaljik, D., 1993, "On Ergativity and Ergative Unergatives". In C. Phillips (arg.), *Papers on Case and Agreement II*. MITWPL 19. Cambridge, Mass.: 45-88.
- Bonet, E., 1994, "The Person-Case Constraint: a Morphological Approach". In Heidi, H. & C. Phillips (arg.), *The Morphology-Syntax Connection*, MITWPL 22, 33-52.
- Chomsky, N., 1993, "A Minimalist Program for Linguistic Theory". In K. Hale & S. J. Keyser (arg.), *The View from Building 20*. Cambridge, Mass.: MIT Press. 1-52.
- , 1995, *The Minimalist Program*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Elordieta, A., 2001, "Double Object Constructions and Neutral Order in Basque", *Verb Movement and Constituent Permutation in Basque*, Utrecht: LOT. 49-107
- Etxaburu, J. M. ("Kamiñazpi"), 1981, "Hondarribiko euskarari buruz", *Euskera* 26, 305-311.
- Fernandez, B., 1997, *Egiturazko kasuaren erkaketa euskaraz*, Bilbo: EHU-UPVko Argitarapen Zerbitzua.
- , 1999, "Split Ergativity: Evidence from Basque". In V. Lin, C. Krause, B. Bruening & K. Arregi (arg.), *Papers on Morphology and Syntax, Cycle Two*. MITWPL 34. Cambridge, Mass.: 177-190.
- , 2001, "Absolutibo komuntzaduradun ergatiboak, absolutibo komuntzaduradun datiboak: Ergatiboaren Lekualdatzetik Datiboaren Lekualdatzera". In Fernández & Albizu (arg.). 147-165.
- , & P. Albizu, 2000, "Ergative Displacement in Basque and the Division of Labor between Morphology and Syntax". In A. Okrent & J. P. Boyle (arg.) *Proceedings of the Chicago Linguistic Society's 36th Annual Meeting*. 103-117.
- , & — (arg.), 2001, *Kasu eta Komuntzaduraren gainean. On Case and Agreement*, Bilbo: EHU-UPVko Argitarapen Zerbitzua.
- , & M. J. Ezeizabarrena, 2001, "Itsasaldeko solezismoa, Datiboaren Lekualdatzearen argipean". *Euskaltzaindiaren Nazioarteko XV Biltzarra, P. Lafitteren Sortzearen Mendemuga*, Baiona, irailak 20 eta 21.
- Hale, K., 1996, "El antipasivo de enfoque del k'ichee' y el inverso del chuckchi: un estudio de la concordancia excéntrica". MIT, eskuizkribua.
- , 1998, "Aspects of Navajo Verb Morphology and Syntax: the Inchoative". MIT, eskuizkribua.
- , 2001, "Eccentric Agreement". In Fernández & Albizu (arg.), 15-48.

- Irizar, P., 1991, *Morfología del verbo auxiliar guipuzcoano*. 2 ale, Bilbo: Euskaltzaindia.
- , 1997, *Morfología del verbo auxiliar laboriano*, Iruñea: Euskaltzaindia & EHU/UPV.
- Laka, I., 1988, "Configurational heads in inflectional morphology: the Structure of the Inflected Forms in Basque", *ASJU* 32: 2, 343-365.
- Lafitte, P., 1987, *Grammaire Basque (Navarro-Labourdin Littéraire)*. Donostia: Elkar.
- Letamendia, J. A. & Tx. Sagarazu, 1992, "Hondarribiko hizkera Roque Jazinto Salazarren predikuan (1778)". In *Euskaltzaindia, Iker* 7, 497-533.
- Oyharçabal, B., 1993, "Verb Agreement with Non Arguments: On Allocutive Agreement". J. I. Hualde & J. Ortiz de Urbina (arg.) *Generative Studies in Basque Linguistics*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Ortiz de Urbina, J., 1989, *Parameters in the Grammar of Basque*. Dordrecht: Foris.
- Ormazabal, J., 2000, "A Conspiracy Theory of Case and Agreement". R. Martin et al. (arg.), *Step by Step: Papers in Honor of Howard Lasnik*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- , & J. Romero, 1998, "On the syntactic Nature of the *me-lui* and the Person-Case Constraint". *ASJU* 32: 2, 415-433.
- , & J. Romero, 2001, "A brief description of some agreement restrictions". In Fernández & Albizu (arg.) 215-241.
- Sagarazu, Tx., 1994, "Hondarribiko mintzairazko ikuspegiak: Larramendi, Bonaparte, Azkue". In R. Gómez & J. A. Lakarra (arg.) *Euskal Dialektologiako Kongresua (Donostia, 1991ko irailak 2-6) ASJUren gehigarriak* 28, Donostia, Gipuzkoako Foru Aldundia, 589-631.
- Trask, R. T., 1979, "On the origins of ergativity". F. Plank (arg.) *Ergativity*, New York: Academic Press.
- , 1981, "Basque verbal morphology". In *Euskaltzaindia, Iker* 1, 285-304.

Eranskinak

Predikatu ditransitiboen aditz laguntzaileak

1. taula. Ergatibo Bikoitza (E2) eta Ergatiboaren Lekualdatzea (EL) balizko hizkera batean

		NIK	HIK	HARK	GUK	ZUK	ZUEK	HAIEK
NIRI	E2 EL					zenidazun zenidan	zenidazuen zenidaten	
HIRI	E2 EL							
HARI	E2 EL	*niodan nion			geniogun genion	zeniozun zenion	zeniozuen zenioten	
GURI	E2 EL					zeniguzun	zeniguzuen zeniguten	
ZURI	E2 EL	*nizudan nizun			genizugun genizun			
ZUEI	E2 EL	*nizuedan nizuen			genizuegun genizuen			
HAIEI	E2 EL	*niedan nien			geniegun genien	zeniezun zenien	zeniezuen zenieten	

2. taula. Ergatibo Bikoitza (E2) eta Ergatiboaren Lekualdatzea (EL) Pasai Donibaneko hizkeran (J.L. Agirretxe, M. Lersundi & O. Olaetxea 1998: 117 orrialdetik jasoa eta egokitua)

		NIK	IK	ARREK	GUK	SUK	SUEK	AYEK
NEI	E2 EL					seniasun	seniasuten	
IRI	E2 EL							
ARREI	E2 EL	niyon			geniyogun geniyon	seniyosun seniyon	seniyosuten seniyoten	
GURI	E2 EL					senigusun	senigusuten	
SURI	E2 EL	nisun			genisugun genisun			
SUEI	E2 EL	nisuten			genisuten			
AYEI	E2 EL	niyoten/ niyon			geniyon	seniyosun seniyoten	seniyosuten	

Predikatu iragankorren aditz laguntzaileak

3. taula. Ergatibo Bikoitza (E2) eta Ergatiboaren Lekualdatzea (EL) Pasai Donibaneko hizkeran (J.L. Agirretxe, M. Lersundi & O. Olaetxea 1998: 110 orrialdetik jasoa eta egokitua)

		NIK	IK	ARREK	GUK	SUK	SUEK	AYEK
NI	E2 EL							
I	E2 EL							
URA	E2 EL	nu(e)n			genu(e)n	senu(e)n	senuten	
GU	E2 EL							
SU	E2 EL							
SUEK	E2 EL							
AYEK	E2 EL	nitun			genitugun genitun	senitusun senitun	senitusuten senitusten	